

Az Arad-hegyaljai borvidékről és a borok kedvelőiről

*Néhány pohár finom nedű,
s az ember örökéletű,
és megpendül lelke húrja,
a mámor csiklandó ujjja
játszik rajta újra meg újra,
élvezi ezt, meg nem unja,
hordólyukba bú a bújja.*

*Érzékeny hangszer az ember,
bor nélkül cincogni sem mer.*

*Bor nélkül fals hangon szólna,
mi lenne, ha bor sem volna?*

(Fecske Csaba: Bogácsi pince falára)

A szilágysági születésű Balla Géza nyerte a **28-ik Év bortermelője Magyarországon** címet, a diplomás borász első határon túli magyarként vehette át a díjat, adta hírül a Magyar Távirati Iroda 2018-ban. (Igaz, csak 100 éve számítódik e terület külhonnak, azelőtt a történelmi Magyarország része volt.)

Gondolom, minden aradi honfitársunk örült a hírnek, hiszen bármilyen elismerés csak öregbíti Arad megye borvidékének hírnevét, és van mit „öregbíteni”.

Hajdanán Arad-hegyalján olyan nemesi családok rendelkeztek szőlőbirtokkal, mint a Rákócziak, Bohusok, Báthoryak vagy Haraszthyak, de a történet még előbb kezdődik.

A történelmi borvidék alapjait állítólag még a római korban fektette le Probus római császár. A növénygenetikusok szerint gyakorlatilag azok a borok, amit

ma iszunk, ugyanabból a pinot-ból, vagy syrah-ból készülnek, mint amiből egykoron a római császárok borai.

Ménes Árpád-kori település, különböző iratokban már 1278-ban megjelenik Menesi, Menesy, néven. Okiratilag igazolható, hogy Gizella királyné a Bakonybéli apátságnak nyolc szőlőt és ugyanannyi vincellért adományozott a ménesi határban levő Makra hegyen.

Lassú István Az Ausztriai Birodalmak Statisticai, Geográfiai és Históriai leírásában (1829) szerepel, hogy:

„A legméltóbb vetélkedő társa a tokaji bornak a felette tüzelő, édeses, jó illatú s feketés-veres ménesi bor, kiváltképpen a Kladovai, Ménesi, Gyoroki, Paulisi hegyek termései”.

Parcz István az Arad megye és Arad város ismertetése című könyvében (1871) a következőket írta:

Ménesiben, honnan a híres veres aszúbor vette nevezetét, 1715-ben az országos levéltár szerint a soborsini, aradi, almási, paulisi, és solymosi katonák szőlőt bírtak; ekkor már Kuvinban is szőlők voltak. 1740 táján a megye többször tartotta gyűléseit Ménesiben.

A Pesty Frigyes-féle helynévgyűjteményben (1864) a Hegyaljai szőlőkről is olvashatunk:

„Apateleik: „Tövében terem azon mokrai bor, melynek híre hazánk történelmében fel van jegyezve, és mellyel II. Rákóczi Ferenc a hozzá külföldről érkezett német követeket Sárospatakon, mint fejedelmi székhelyén lelkesítette ügyének és helyzetének pártolására.

Jelenleg is a mokrai bor azon nevezetességgel bír, hogy hazánk legerősebb cu-koranyaggal bíró borai közé tartozik. Az utolsó londoni kiállítás alkalmával nem

csak képviselve, de éremmel ellátva is lőn. Ki nem esmerné pedig a mai nap is Pesten a mokrai pincét?

Almásreges (Ágris): Szőlő hegy, itt terem Arad megyében bizonyosan s már elősmert, de talán az egész országban a legjobb zamatú, s mind vízzel, mind pedig anélkül egész élvezetet nyújtó fehér asztali bor.

Gyrok: A Gyoroki aszú és veres borok a ménesivel hasonneműek és világhírűek. Tisztelt Korniss Géza, gyoroki plébános úr ezer akóra menő Gyrok-ménesi bort küldött Brazíliába. A gyoroki borok a londoni 1862-i világkiállításon nagy éremmel tüntettek ki.

Ménes: Dealu profsi, Seréturi, Dealu lung hegyek szőlővel vannak beültetve.

Pankota: Bokréta hegy, Kalvaria hegy, Ópankotai hegy szőlővel van beültetve.

Vám (Vinyest): A községben egy hegyoldal 100 holdnyi terjedelemben „vie”-nek, –szőlőhegynek– neveztetik mostan is, és hogy ott szőlőkertek lehettek valamikor, a fekvésből és a föld halmozásából is látható.

Aradkövi (Kuvin): Hogy az első szőlővel beültetett hegy Arad megyei hegyalján Kuvin községében létezett, a nevezetén felül még valószínű azért is, mert szóbeli adatokból állítatik, miszerént a jelenleg létező szőlőhegy nem azon a helyen létezik, hol hajdan volt. Ugyanis az első szőlőtőkékkel beültetett hegy sokkal feljebb létezett a mostaninál. Azóta az első szőlőhegy helyén erdő is létezett, mely egészben ki is vágatott. Hogy ezen erdőnek kivágása nem nagyon régen történetett, igazolja azon tapasztalás, miszerént a régi erdő helyén most is cserés helyek vannak, úgy a jelenlegi szőlők felett nagy mennyiségű részt jóval előbb, részt az utóbbi időkben elhagyott szőlő parlagok léteznek. Jelenleg erdei leelőők, részt a Magos Kir. Kincstár, mint földesúr, részt pedig egyes birtokosok által használtatnak.”

Ezek az 1864-ben tett megállapítások a régmúlt szőlőültetvényeire utalnak, melyeket feltehetően nem az 1800-as évek második felében kezdődő filoxéra pusztított ki, hiszen ha így történt volna, az ott lakók a saját korukban, 19. század közepén dúló szőlőpusztulásra csak emlékeztek volna.

Ebből az következik, hogy régmúltban itt virágzó települések léteztek, melyek lakói eltűntek a háborúk forrágában: vagy elmenekültek, vagy kiirtották őket, szántóföldjeik, szőlőseik pedig elvadultak. Ezt látszik igazolni, hogy az évszázadokkal ezelőtt keletkezett pápai tizedjegyzékben (1332–1337) Ménes és Pálos neve már szerepelt: Paulus, Ménesi pap félfertót, Symeon, Paulisi (Paululese) pap 3 ezüst garast fizetett.

A lakatlan területek aztán benépesültek, az ide települtek azonban már nem ismerték a múltat, fogalmuk sem volt arról, hogy a valamikor itt élők művelték a földeket, szőlőket!

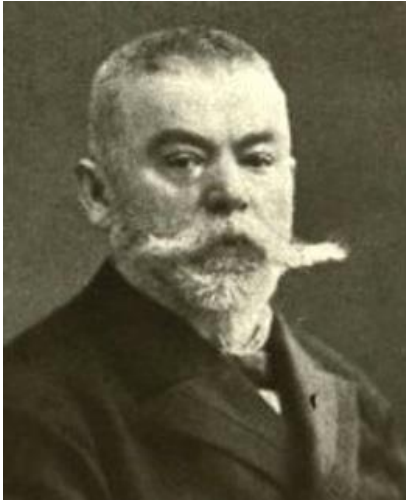
Böjte Csaba ferences szerzetes 2019. március 15-én a következőket mondta: „(...) *a ménesi borról tudnunk kell, hogy a magyar királyoknak a bora volt, de jöttek a törökök, akik után nemcsak az emberek, hanem a borvidék is kihalt. Miután hosszú idő múlva a szőlő újra felvirágzott, az államosítás tette tönkre.*”

A híres-neves ménesi borról egy érdekes történet maradt fenn a 19. század végéről:

Egykoron az Arad megyei szőlőbirtokosok társulásokba tömörültek, ezek közül az egyik volt a Gyorok-ménesi Borászat. 1896-ban ez a társulás úgy döntött, hogy Pestre Pósa Lajosnak küldenek egy hordó ménesi bort díszoklevél kíséretében, melynek pecsétjén ez állt: **Borban az igazság!** Az „oklevél” szövege így kezdődött:

Alulírott tudatjuk mindenkivel, akiket illet, hogy:

*Pósa Lajos urat a magyar nemzet lánglelkű költőjét, a zsenge nemzedék leghívebb barátját, az *Én Újságom* szerkesztőjét, érdemeinek elismeréseként és nagyrabecsülésünk szerény jeléül, Lajos napjára egy kis hordó borral ajándékozunk meg, és kötelezzük magunkat, hogy mi ezt a hordót minden Lajos napjára valódi gyoroki és ménesi vörös borral megtöltjük, s ezen oklevelet aláírásunkkal megerősítve kiadjuk.*

(...) Az írásban, a továbbiakban az kérték, hogy a bort asztaltársasága körében fogyassza el.

A költőnek igen megtetszhetett mind a bor, mind a levél, mert válaszként meghívta a Gyorok-ménesi borászokat és az úgynevezett „**Pósa asztal rendetlen és boromissza**” tagjait a neve napjára, augusztus 24.-re Budapestre, az Orient étterembe. A felköszöntő beszédet Nikolics Döme (aradi ügyvéd, a Híradó munkatársa) mondta, az illusztris vendégek között ott volt Dankó Pista is, aki a következő négyszakaszos verssel köszöntötte szeretett barátját és a gyorok-ménesi bort:

(...)

*Mi kell a költőnek, eltalálta Gyorok
A nedűtől a dalra kedvet kap a torok.
Igaz bor, magyar bor, megkereszteletlen
Döme, észjárásod elfeledhetetlen!
Igyuk ki fenéig, ne mondjuk még, Ácsi
Áldjon meg az Isten, édes Pósa bácsi.
(...)*

*Igaz bor, magyar bor, teli tűzzel, kedvvel
A melyet csupán a ménesi hegy termel.*

*Hej, ha Krisztusunknak ez jut a kelyhébe
Bizony nem kerül a Geczemani kertbe.
Igyunk, míg felfelé nem folyik a Maros,
Áldjon meg az Isten téged Pósa Lajos.*

Hát igen, ez volt a múlt, és az Arad-hegyaljai szőlészet-borászat ma is európai szintű lehetne, ha nem jön közbe az impériumváltás, hiszen annak idején Ménesen vincellér-képző iskola működött, kihelyezett tanfolyamokat is tartottak Hegyalján. Nem csoda, hogy a Millenniumi kiállításon (1896), a Paulis-barackai szőlőtermelők Állami aranyérmet, Domány József, Halmai Andor termelők Állami ezüstérmet nyertek. Szőlészet és borászat területén még heten kaptak elismerő oklevelet a jól kezelt, minőségi borokért.

Tiszta szerencse, hogy a régi szőlőtermelőknek, borászoknak méltó utóda van Balla Géza személyében, aki nemcsak szőlő és borszakértő, de az aradi magyar rendezvények, sajtótermékek támogatója is.

Piroska István

Nyugati Jelen Évkönyv. 2020

(A Pesty Frigyes által gyűjtött anyag, az NKA támogatásával jelenhetett meg.)